

Ο ΣΚΛΗΡΟΣ ΓΙΑ ΤΟ „ΝΟΥΜΑ“

Ο συγγραφέας του «Κοινωνικού ζητήματος» ο βαθύς και παρατηρηκτότατος Γ. Σκληρός, μᾶς έστειλε ένα γράμμα από το Χελονάν της Αιγύπτου που μένει τώρα, και το τυπώνουμε μ' ευχαρίστηση για να ιδούν έτσι και μερικοί κοντόθωροι ποιά σημασία πλατύτερη κι' από το Γλωσσικό ζήτημα ακόμη, έχει το ξαναζωντανάσμα του «Νουμά». Τά τόσο τιμητικά για μᾶς λόγια ενός διανοουμένου Έλληνα με την έπιστημονική μόρφωση και με τον ίδιο χαρακτήρα του Σκληρού, μᾶς συγκινούν βαθύτατα.

Χελονάν, 3 Μαρτίου (ν. ήμ.) 1919

... Δέν ξέρεις πόσο χάρηκα ἅμα ἔξαφρα μιὰ μέρα ξαναεἶδα τὸν «Νουμᾶ» στὰ χέρια τοῦ γραμματικομιστῆ. Σὲν χαριστῶ πολὺ πὸν δέ με ἔξχισες. Ἀμφιβάλλω ἂν κανένας ἄλλος κατάλαβε τόσο καλὰ τὸ ρόλο πὸν ἔπαιξε ὁ «Νουμᾶς»—ἀπὸ ἱστορικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ ἀποψη πάντοτε—στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀναγέννησὴ μας, ὅπως ἐγώ. Γιατὸ καὶ ἡ λήθη μου σιάνηκε μεγάλῃ ἅμα ἔμαθα πὸς σταμάτησε ἔτσι ἀπότομα. Μιὰ φωνὴ ὅμως πάντα μουλεγε πὸς θὰ ξανάβῃ μιὰ μέρα ἀπὸ σένα τὸν ἴδιο! Γιατὶ δέν μπορούσα νὰ καταλάβω πὸς ἔνα ζωντανὸ φύλλο καὶ ἔνας ζωντανὸς ἄνθρωπος, μὲ ἰκανότητα ἐξελιξέως καὶ προσαρμογῆς στὶς νέες ἰδέες μεγάλῃ, μπορούσαν νὰ κατανήσουν περιτοί, σὲ μιὰ τέτοια ἐκτακτὴ σιγμὴ ζυμώσεως τῆς φυλῆς μας! Ποῖες δέν πίστεψα πὸς ὁ ρόλος τοῦ «Νουμᾶ» τέλειωσε. Τοῦ Νουμᾶ τοῦ παλαιοῦ, μὲ τὴν ἀρχαϊκὴ, καλλιτεχνικὴ μόνον μορφή, ἴσως. Ὅχι ὅμως τοῦ «Νουμᾶ» πὸν γνώρισα ἐγὼ στὰ 1907—1908 μὲ τοὺς πλατεῖς ὀριζόντες. Τώρα ἀκριβῶς ὀριμάζουν τὰ ζητήματα ἐκεῖνα, πὸν πρῶτος μὲ τολμηρὸ χέρι ἔθιξε ὁ «Νουμᾶς». Τώρα ἀκριβῶς εἶνε καὶ ἡ καθαντὸ ἐποχὴ τῆς δράσεως του, πὸν χιλιάδες πιά νέοι, ἀπ' ὅλες τὶς μεριεὶς τῆς Ρωμησοῦνης, ζητοῦν ἐπίμονα νὰ φωτισοῦν. Ἐγραφα ἄλλοτε καὶ γιὰ τὴν ἱστορικὴ σημασία τοῦ «Νουμᾶ» κι' ἐλπίζω νὰ μοῦ δοθῇ πάλι ἀφορμὴ, νὰ πῶ περισσότερα καὶ καλύτερα γιαντὸν. Ζωντανὸ, ζωντανὸ τὸν βλέπω τὸν καινούριον τὸν «Νουμᾶ» καὶ τοῦ εὐχομαι καλὴ ἐπιτυχία. Ἄν καὶ εἶμαι ἀποτραβηγμένος τώρα—γιὰ λόγους ὕγείας—ἀπὸ τὴν ζωὴ, σένα ἐξοχικὸ σπῆτι στὰ περιχώρα τοῦ Καίρου, ὡς τόσο θὰ κάνω ὅσο μπορῶ προπαγάνδα γιὰ τὸ «Νουμᾶ».

Μὲ ἀγάπη καὶ ἐχτίμηση
Γ. ΣΚΛΗΡΟΣ

ΛΑΜΑ ΣΑΒΑΧΘΑΝΙ

Κι' ἀνιστορῶ τὶς θύμησεσ πὸν λὲς κι' ἀκόμα ψὲς ἀψηφητῆς τοῦ κίνδυνου μ' ἀγνὴ ἀνατριχίλα, σκόρπιζα κλάμα στὶς γαστῆρες! Στὶς λίπες τὶς ἀψὲς γελούσα ἐγώ! Μ' ἄλλοι! Μπροστὰ στὴν ἄδολη χλωμίλα τοῦ Γολγοθᾶ π' ἀνέβηκε, λὲς κι' εἶν' ἀκόμα ψὲς σειώντας τῆς ἐτοιμόθυμης ζωῆς μου τὴν καντήλα, —λὲς κι' εἶν' ἐψὲς—ξεπρόβαλαν ἀχτίδες μελαψῆς καὶ στόλισαν τὸ μέτωπο τ' ἀχνό σου! Μιὰ Σιββύλα ἀπ' ἔνα πνεῦμα πάλευε καὶ μὲ μεθοῦσε! ὦ, φρίκη! Κάποιες σκιεὶς, κάποιον βωμοί, θυσίεσ στὰ ἀγαθὰ τ' ἀξήγητα, τ' ἀνάλητα, κάτω ἀπ' τὸ φῶς κρυμμένα!.. Καὶ πέρα στὸ ἠλιόγευμα, πάνω στὸ Γολγοθᾶ, ἔνας σταυρὸς κατὰμαυρός, μὲ σύμβολο τῆ νίκης! Μά, σταυρωμένο σήκανε, στὸ ξύλο,—ὄϊμέ! ἐμένα.

Σμῆρνη, 1918.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΙΛΑΝΟΣ

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΜΟΥ ΑΡΘΟΥΡΟΣ

3 -

Στὸ διάστημα τῶν ἀπόκοτων αὐτῶν μεταφορῶν οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους παθαίνανε ζημιεὶς συχνὰ ἀξιοσημειώτεσ. Λεφτά, ἐμπορεύματα, καμμιά φορὰ καὶ δοῦλοι καὶ ζῶα μαζεμένα ἐγίνονταν πλάτσικα τῶν ληστῶν τῆς ἔρημος. Ὁ πολυαγαπημένος μου ἀδερφός, αὐτὸς δὲν ἔχασε ποτὲ τίποτε· ἔβγαине νικητῆς ἀπὸ ὅλες τὶς δυσκολίεσ. Ἡ πῖο εὐτυχημένη τόλμη ἐκυριαρχοῦσε σὲ κάθε ἐπιχείρησή του, πῦν ξεπερνοῦσεν ὅλεσ τὶς ἐλπίδεσ του· κι' αὐτό, ἐπειδὴ ἦν φήμη τῆς φιλανθρωπίας του ἀπλώνονταν ἀπὸ βουνο σὲ βουνο, ὥστε ἀντὶ ν' ἀρπάξουν τὰ πλοῦτη ἐκεῖνου, πὸν τὸν ἔλεγαν «Ὁ Δίκαιος», «Ὁ Ἅγιος», οἱ ἱψμάδεσ Μπεντουῖνοι συναζόντανε γιὰ νὰ προστατέψουν κάθε καραβάνι του.

Τὸ χρυσάφι σωριάζεται, ἡ τύχη ἔρχεται, ἔφτασε. Τὸ μέλλον εἶναι βέβαιον. Ὁ ἐχθρὸς, δηλαδὴ ἡ φτώχεια, οἱ μαῦρες ἀνάγκεσ, ἡ μοναξιά κ' ἡ στενοχώρια, ὁ ἐχθρὸς νικῆθηκε. Δέν ἔχει πιά παρὰ ν' ἀπλώση τὸ χέρι γιὰ νὰ κόψῃ τὸ φοῖνικα, τὴν ἀνταιμιωτῆ τῶσων ὑπεράνθρωπων ἀγώνων...

III

Ξαπλωμένος γιὰ πάντα, ὑποφέροντας χωρὶς διακοπῆ, ἐπάνω στὸ ὄδυνο τοῦ κρεβάτι, τὸ πῖο ἄγριο μαρτύριο, στὸ βάθος τῆς μικρῆς νοσοκομειακῆς κἀμαρῆς του, πὸν ἐσκοτεινίαζε ἀπὸ τὴ γειτνία τῆς πέτρινης γαλερίας καὶ τῶν δασῶν πλατανίων, πόσεσ διδασκαλίεσ δὲ μοῦκαμε! Σὲ τέσσερεσ μῆνεσ μοῦμαθε περισσότερα ἀπὸ ὅσα μαθαίνον ἀλλοὶ σὲ τριάντα χρόνια. Τοῦ χρωστάω τὸ ὅτι σήμερα ξέρω τί εἶναι ὁ κόσμος κ' ἡ ζωὴ, ἡ εὐτυχία κ' ἡ δυστυχία. Βλέπω πᾶ εἶναι τὸ νὰ ζῆ κανεὶς, τὸ νὰ ὑποφέρῃ, τὸ νὰ πεθάνῃ. Ἐμαθα ἀκόμη αὐτὴ τὴν ευχαρίστηση, πὸν τὴν λένε ἀφοσίωση, κι' ἀπάνω ἀπὸ ὅλα ἔνοιωσα τὴν ἀδιύγητη ἀγαλλίαση ν' ἀγαπῶ ἀπόλυτα μιὰ ὑπαρξὴ ἱερὴ καὶ πὸν εἶναι ἀπὸ τὸ αἷμά μου — ὦ! ἡ ἀδελφικὴ στοργή, οὐσία ἀγνὴ καὶ θεοσικία! — νὰ τὴν ἀγαπῶ μέσα στὴ χαρά, μέσα στὴ δοκιμασία, στὴ δυστυχία, ὀρμώντας πρὸς αὐτὴ μὲ τὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὴν καρδιά· νὰ τὴν ἀγαπῶ στὸν πόνο καὶ στὴν ἀρρώστια, μὴν ἀφίοντάς τὴν πιά· νὰ τὴν ἀγαπῶ μέσα στὴν ἀγωνία καὶ στὸ θάνατο, παρεστεκιάμενὴ τῆς χωρὶς νὰ κουράζουμαι καὶ τέσ' ἀπὸ τὸ θάνατο κάνοντας τὴ θέλησή τῆς, τὶς ἀπλὲς οὐσιασέσ τῆς, κι' ἂν ὁ Θεὸς θέλῃ, πεθαίνοντας λίγο ὑστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴ, ἀπὸ τὸν ἴδιο μ' αὐτὴ θάνατο, γιὰ νὰ πάω νὰ ρυμηθῶ ἐκεῖ κάτω κοντὰ τῆς καὶ νὰ ἡσυχάσω ἔτσι τὴν ἀνήσυχῃ ψυχὴ τῆς, πὸν φοβάται μήπως τὴνε λησιμονήσω σὲ τούτῃ τῇ γίσι(*).

Νὰ τίνε λησιμονήσω, ἐνῶ! Θὰ μπορούσα νὰ λησιμονήσω τὴν εὐτυχία μου, νὰ ξεχάσω ἐκεῖνον, πὸν ἔκαμε νὰ γεννηθῇ ἡ ψυχὴ μου σὲ μιὰ θεοσικία ζωὴ! Δέν εἶναι παντοῦ κι' ὀλέκερος μέσα στοὺς θαινιάφιουσ ὀρίζοντεσ πὸν μ' ἔκαμε νὰ ἰδῶ, αὐτόσ, ὁ ἄγγελὸς μου, ὁ ἅγιός μου, ὁ διαλεχτός μου, ὁ ἀγαπημένος

* Ἡ Ἰσοβέλλα Ρεμπὴ ἐπέθανε πραγματικῶ ἀπὸ τὴν ἴδια μὲ τὸν Ἀρθούρο ἀρρώστια.